

Волошина Марина Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

КОНТРОЛЬОВАНА ТА ОПЕРАТИВНА ЗАКУПКА: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ НА РИНКУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ

Незаконний обіг підакцизних товарів останнім часом набув такого масштабу, що становить серйозну загрозу економічній безпеці країни. Крім того, використання території України для незаконного виготовлення або транзиту незаконно виготовлених на суміжних територіях підакцизних товарів, псує міжнародний імідж держави, створює перепони для подальшої її інтеграції до європейської спільноти.

Правоохоронцями постійно вживаються оперативно-розшукові заходи та процесуальні дії з припинення незаконної діяльності на ринку підакцизної продукції. За інформацією Державної фіскальної служби України протягом січня – червня 2021 року припинено діяльність 88 незаконних виробництв підакцизних товарів (у т.ч. алкогольної продукції – 59, спирту – 7, тютюнових виробів – 10 та паливно-мастильних матеріалів – 12). Загальна сума вилучених з незаконного обігу підакцизних товарів складає 2,1 млрд.грн. [1].

Незважаючи на вжиті правоохоронними органами заходи, протиправна діяльність у сфері обігу підакцизних товарів, в першу чергу алкогольних напоїв та тютюнових виробів набуває поширення. Так, за результатами дослідження компанії TNS Kantar рівень нелегальної торгівлі тютюновими виробами в поточному році сягнув 12,8%, що є абсолютним історичним максимумом в Україні. За оцінками експертів, нелегальний ринок сигарет налічує майже 6,5 млрд. штук, а недоотримані бюджетами різних рівнів надходження становлять майже 12 млрд.грн. [2].

Нелегальний ринок алкоголю в Україні, за експертними оцінками, сягає близько 50%. У 2020 році до Державного бюджету України не надійшло понад 8,1 млрд.грн лише акцизного податку, а з урахування інших податків (ПДВ, ПДФО) – до 10 млрд.грн. [3].

В ряді європейських країн правопорушення вказаного типу віднесено до злочинів, що становлять небезпеку для суспільства, за скоєння яких, в залежності від ступеня тяжкості діяння, передбачена кримінальна відповідальність від штрафу у великих розмірах, до конфіскації майна і позбавлення волі. Так, Кримінальний кодекс (далі – КК) Естонії за незаконне виготовлення підакцизних товарів передбачає покарання у вигляді штрафу, арешту або позбавлення волі. КК Литви встановлено кримінальну відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, перевезення міцних алкогольних напоїв та приладів для їхнього виготовлення з метою збуту або їх

збут, у вигляді штрафу або обмеження волі чи позбавлення волі на строк від двох до п'яти років. КК Латвії за порушення правил зберігання або перевезення алкогольних напоїв, якщо вони вчинені повторно упродовж року передбачає покарання від штрафу у розмірі 100 мінімальних розмірів оплати праці з конфіскацією майна до позбавлення волі на строк до 2 років. Покарання у виді позбавлення волі за аналогічні правопорушення передбачені у кримінальному законодавстві Польщі (до 5 років), Данії (до 6 років), Німеччині (до 10 років). [4, с. 268].

В кримінальному законодавстві України відповідальність за незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів передбачена ст. 204 КК України, яка складається з трьох частин [5]. Фактично кожна з частин ст. 204 КК України утворює самостійний склад злочину, при цьому злочини передбачені частинами 1 та 2 вказаної статті, у відповідності до класифікації встановленої ст. 12 КК України, відносяться до нетяжких злочинів. Лише діяння передбачені ч. 3 ст. 204 КК України утворюють склад тяжкого злочину.

Характерно особливістю ст. 204 КК України, на яку варто звернути увагу, є те, що законодавець не зазначив ні кількісних, ні вартісних характеристик незаконно виготовлених підакцизних товарів, що вказує на підвищену суспільну небезпечність діянь, передбачених вказаною статтею. Тобто не має значення яка кількість підакцизних товарів (і якої вартості) була незаконно виготовлена (придбана, перевезена, зберігалася, реалізована): кримінальна відповідальність, згідно з диспозицією статті настає навіть за незначні їх обсяги. З іншого боку, відсутність чітких критеріїв притягнення до відповідальності, дає можливість корумпованим працівникам правоохоронних органів і суду безкарно приймати рішення про наявність або відсутність у діяннях винних осіб складу злочину, в т.ч. і шляхом зловживань при застосуванні ч. 2 ст. 11 КК України. У зв'язку з цим, реалії вимагають від правоохоронців зафіксувати якомога більший обсяг незаконно виготовлених (перевезених, придбаних, реалізованих або таких, що знаходяться на зберіганні) підакцизних товарів, а також неодноразовість вчинення таких дій, з метою доведення суспільної небезпеки протиправного діяння [6, с. 129].

Окремо зазначимо, що із суб'єктивної сторони всі три склади злочинів є умисними, вид умислу – прямий. Суб'єктивна сторона ч. 1 ст. 204 КК України характеризується такою обов'язковою ознакою, як мета вчинення дій з виготовлення, зберігання, транспортування, придбання підакцизних товарів – наступний їх збут.

Таким чином, існує певна особливість у доказуванні фактів скоєння злочину, передбаченого ч. 1 ст. 204 КК України, яка полягає у необхідності доведення наміру особи – суб'єкту злочину, направленою на збут незаконно виготовлених товарів. Доведення такого наміру по справах даної категорії нерідко є складним завданням і стає головною проблемою під час доказування [6, с. 128-129].

Для доказування безпосередньо фактів збуту незаконно виготовлених підакцизних товарів найбільш ефективними оперативно-розшуковими заходами є контрольована та оперативна закупки [6, с. 131].

Контрольована та оперативна закупка, як оперативно-розшуковий захід, являє собою передбачене нормативними актами, що регламентують оперативно-розшукову діяльність, суспільно значуще, свідоме і конфіденційно проваджуване діяння зі створення стану угоди, в якій з відома суб'єкта та під його оперативним контролем за плату чи безоплатно можна придбати або отримати товари з метою викриття і фіксації факту готування або вчинення злочину та особи, яка його готує або вчинила. Контрольованою та оперативною закупкою можна придбати предмети у фізичних і юридичних осіб незалежно від форм власності, в різних формах договору купівлі-продажу: за усною, письмовою домовленістю, а також через застосування конклюдентних дій [7].

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (далі – Закон), проведення контрольованої та оперативної заупок здійснюється згідно з положеннями статті 271 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [8, п. 2 ч. 1 ст. 8].

Відповідно до ч. 1 ст. 271 КПК України, оперативна закупка є однією із форм контролю за вчиненням злочину та може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин [9, ч. 1 ст. 271].

Таким чином, на практиці здійснення контрольованої та оперативної заупок для фіксації фактів готування до скоєння злочинів, передбачених ч. 1 та 2 ст. 204 КК України, унеможливлене. І це, не зважаючи на те, що без проведення зазначених заходів довести намір суб'єктів злочину, направлений на збут незаконно виготовлених товарів, а отже і факти готування або вчинення такого злочину майже неможливо.

Необхідно також додатково вказати, що злочини передбачені ст. 204 КК України, як правило, вчиняються групою осіб, організованою групою або, навіть, злочинною організацією зі стійким ієрархічним об'єднанням. Так, за даними, ДФС України, у першому півріччі 2021 р. розслідувалось 31 кримінальне провадження за ст. 28 КК України, стосовно правопорушень у сфері обігу підакцизних товарів [1].

Слід звернути увагу, що згідно ст. 1 Закону одним із завдань оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України [8, ст. 1]. При цьому, класифікація цих діянь відсутня. Не зазначено класифікацію злочинів і в статтях 6, 8 та 10 Закону («Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності», «Права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність» та «Використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності»). В той же час, згідно п. 1 ч. 1 ст. 7 Закону, підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного

виявлення і припинення кримінальних правопорушень [8, п. 1 ч. 1 ст. 7]. Класифікація кримінальних правопорушень знову ж таки не зазначена.

Таким чином, законодавець з одного боку зобов'язав оперативні підрозділи, за наявності відповідних підстав, здійснювати пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння передбачені КК України, незалежно від їх тяжкості, з іншого – значно обмежив застосування наданих оперативним підрозділам прав в практичній діяльності, шляхом визначення тяжкості злочину, що готується.

Обмеження щодо застосування контрольованої поставки, контрольованої закупки та оперативної закупки унеможливорює формування належної доказової бази не тільки кримінальних правопорушень, передбачених ч.ч. 1 та 2 ст. 204 КК України, а і цілого ряду інших злочинів, зокрема в господарській сфері. Крім того, як свідчить практика, після початку досудового розслідування в кримінальному провадженні і обрання запобіжного не пов'язаного із триманням під вартою підозрювані нерідко продовжують займатися протиправною діяльністю, зокрема реалізують підроблені платіжні картки (ст. 200 КК), порушують порядок здійснення операцій із металобрухтом (ст. 213 КК), вчиняють дії з незаконного виготовлення, підроблення, використання або збуту незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок (ст. 216 КК) тощо [10, с. 280-281].

З урахуванням викладеного, з метою своєчасного виявлення та припинення злочинів у сфері обігу підакцизних товарів, унеможливлення уникнення від кримінальної відповідальності осіб, причетних до зазначених правопорушень, належного захисту економічних інтересів держави і, головне, життя та здоров'я людей, вважається за доцільне передбачити проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки незалежно від тяжкості злочину.

Список використаних джерел:

1. Протокол оперативної наради з керівниками територіальних органів ДФС від 15.07.2021 № 34-пк.
2. Рішення Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики від 02.06.2021 р. «Про результати заслуховування керівництва Державної податкової служби України, Державної фіскальної служби України та Державної митної служби України щодо боротьби з незаконним виробництвом і обігом тютюнових виробів в Україні» (протокол 70 від 09.06.2021) / URL: <http://komfinbank.rada.gov.ua/uploads/documents/33427.pdf>
3. Рішення Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики від 13.05.2021 р. «Про результати заслуховування керівництва Державної податкової служби України та Державної фіскальної служби України щодо боротьби з незаконним обігом алкогольної продукції в Україні» (протокол 68 від 19.05.2021) / URL: <http://komfinbank.rada.gov.ua/uploads/documents/33394.pdf>

4. Білан С.В. Протидія правопорушенням у сфері виробництва та обігу підакцизних товарів: навч. посіб / С.В. Білан, Г.О. Лісовий, В.Я. Мацюк, В.Ф. Данілик, С.А. Стороженко, В.В. Чмелюк / Університет Державної фіскальної служби України. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 388 с.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
6. Некрасов В.А. Розкриття злочинів у сфері виготовлення та збуту алкогольних напоїв: навч.-практ. посіб. / В.А. Некрасов, А.М. Лисенко, С.В. Пеньков, В.В. Матвійчук. – Одеса: Юридична література, 2009. – 160 с.
7. Албул С.В. Оперативна закупівля та контрольоване постачання: організація і тактика проведення: Навчальний посібник / С.В. Албул, В.А. Некрасов, О.О. Подобний, С.В. Пеньков. – К.: МВС України, 2010. 187 с.
8. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
10. Оперативно-розшукова діяльність підрозділів карного розшуку Національної поліції України (Загальна частина): навчальний посібник / А.В. Баб'як, Ю.І. Дмитрик, В.П. Захаров та ін. – Львів, 2019. 392 с.

Дмитренко Каріна Володимирівна

старший слідчий в особливо важливих справах відділу розслідування злочинів у сфері господарської діяльності та службової діяльності СУ ГУНП в Запорізькій області, майор поліції

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ В АГРАРНІЙ СФЕРІ**

В умовах реформування ринку земельних ресурсів в нашій державі, особливо у зв'язку із ухваленням Верховною Радою України 31 березня минулого року закону про обіг земель сільськогосподарського призначення, а також законів про «земельну децентралізацію» й електронні аукціони, з 1 липня 2021 року в Україні скасовано мораторій на продаж землі сільськогосподарського призначення, питання боротьби із злочинами, що вчиняються в аграрній сфері все частіше знаходяться в центрі уваги.

У зв'язку із чим, на теперішній час існує потреба в аналізі проблемних аспектів при розслідуванні вказаної категорії злочинів, а також в узагальненні, висвітленні й поширенні позитивного досвіду слідчих Національної поліції України з метою відшукування оптимальних механізмів захисту інтересів територіальних громад та держави від злочинів, пов'язаних із рейдерським захопленням земельних ділянок комунальної та державної форми власності, а також продажу земельних ділянок комунальної форми власності за заниженими цінами.